

TIME TO MOVE FROM GENDER TO GENDER*?

On naming practices in academic feminism

NINA LYKKE

Keywords

“Gender studies” as institutionalized name, gender* studies, institutionalizing naming practices, disidentifications, asterisk as signifier for excess meanings

Summary

The article discusses naming in academic feminism, suggesting that institutionalising naming practices should take into account the multiplicity and diversity of what bears the name Gender Studies by attaching an asterisk: Gender* Studies. The idea is borrowed from Transgender Studies and politics which sometimes use an asterisk, “trans*” to spell out the problems of fixed and essentialising, binary gender identities. The asterisk signals an opening towards multiple expressions of gender diversity and dissidence. The timeliness of a parallel shift from gender to gender* in institutionalising discourses on Gender Studies is argued through a series of examples of historical and current key discussions in the field, which, *sensu strictu*, cannot be contained within the framework of something defined as studies of a delimited, “proper” object, called “gender”. The historical part is introduced through the author’s personal history as an academic feminist activist who has taken part in the building up of “Gender Studies” institutions in Denmark, Sweden and on a broader European basis since the 1980s. The contemporary part introduces examples of current key discussions within the field which share the problem that they can be contained within the framework of Gender Studies *only* when this term is understood in a broad umbrella like fashion. The discussions referred to are among others transgender critiques of cisnormativity, feminist intersectionality debates and feminist technoscience studies studying other phenomena than “gender”. Against the background of these and other examples, it is argued that adding an asterisk to “Gender*” in “Gender Studies” could signal excess and diversity, aptly addressing what Judith Butler (1993) conceptualised as the “constitutive impossibility” of finding non-exclusive names.

Hur styrande är benämningen på innehållet i de verksamheter vi bedriver inom akademien? Nina Lykke griper sig an frågan om det performativa i namngivningsprocesser kring genusvetenskap, och tecknar inte bara en genealogi av institutionaliseringen av en disciplin utan också de fält och frågor som hamnar i periferin. Kan tillägget av en asterisk göra att genus i genusvetenskap (genus*vetenskap) blir det Butler kallar ”a site of permanent political contest”?

ER TIDEN INDE TIL ET SKIFT FRA GENUS TIL GENUS*?

Om navngivningspraksisser i akademisk feminisme

NINA LYKKE

Here the numerous refusals on the part of “women” to accept the descriptions offered in the name of “women” not only attests to the specific violences that a partial concept enforces, but to the *constitutive impossibility* of an impartial or comprehensive concept or category. (...). To ameliorate and rework this violence, it is necessary to learn a *double movement*: to invoke the category, and, hence, provisionally to institute an identity and at the same time to open the category as a site of permanent political contest.

(Butler 1993: 221f; min kursivering)

I denne artikel vil jeg diskutere spørgsmål om navngivningspraksisser i akademisk feminisme. Jeg bruger betegnelsen ”akademisk feminisme” om de mangfoldige typer af forsknings- og undervisningspraksisser, der under navne som for eksempel ”kvinnovetenskap/Women’s Studies”, ”genusvetenskap/

Gender Studies” eller ”feministiske studier/Feminist Studies” har tilkæmpet sig platforme på universiteter i mange lande siden 1970erne. Jeg betragter disse former for akademisk aktivitet og praksis, som i udgangspunktet forbundet med politisk aktivisme *uden for* universiteter og akademiske institutioner og som resultat også af aktivisme *inden for* institutionerne. Jeg ser forbindelsen til politisk aktivisme som et *sine qua non* for disse forsknings- og undervisningspraksisser.

I Sverige er det felt, der er blevet til på baggrund af decenniernes akademisk-feministisk aktivisme nu kendt - og anerkendt - under betegnelsen ”genusvetenskap/Gender Studies”. Det afspejles for eksempel i nærværende tidsskrifts navn. Siden starten på institutionaliseringen af akademisk feminisme har spørgsmål om navngivning givet anledning til heftige debatter i Sverige og internationalt. Den historiske kamp mellem tilhængere af betegnelserne ”kvinnovetenskap/Women’s Studies” og dem, som ville ændre til ”genusvetenskap/Gender Studies”, er et blandt mange eksempler. Netop den kamp har haft stærke implikationer for nærværende tidsskrift. Som vel de fleste læsere af tidsskriftet ved, hed det i de første 26 år *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, men skiftede i 2006 navn til *Tidskrift för genusvetenskap, TGV*. Et andet af de mange eksempler på, hvordan institutionalisering har skabt konflikter og spændinger omkring navngivning, afspejles i Judith Butlers diskussion (1997) af de problemer, hun ser i en institutionel adskillelse af ”Lesbian and Gay Studies” og ”Gender Studies”. Endnu

et eksempel finder vi i aktuelle diskussioner om, hvorvidt ”Transgender Studies” er et selvstændigt felt, et underområde af et større felt ”genusvetenskap/Gender Studies”, eller et område, der gennem en radikal dekonstruktion af genusbinariteten helt burde erstatte ”genusvetenskap/Gender Studies”, forstået som et felt, der fortsat reproducerer denne (Stryker 2006a).

Lad mig fastslå, at jeg ikke mener, at konflikter om navngivning i sig selv er problematiske. Jeg betragter dem som produktive for udfoldelsen af feministisk kundskabsproduktion, som snarere næres af disidentifikationer end af konsensus. Men jeg vil foreslå et værktøj, som måske kan gøre navigationen lettere i den verden af dissonanser, disidentifikationer og overskudsbetydninger, som i Sverige (og mange andre steder) flourer under banneret ”genusvetenskap/Gender Studies”. Mit forslag er at tilføje en asterisk til termen ”genus/gender” i genusvetenskap (genus*vetenskap) og Gender Studies (Gender* Studies). Jeg låner ideen fra Transgender Studies feltet, der sommetider bruger en asterisk til at queere termen ”trans” som ”trans*” med henblik på at gøre opmærksom på problemerne i fikserende navngivninger; eller som Transgender Studies forsker, Wibke Straube, udtrykker det (2014: 23), for at pointere ”deficiencies of the English language (and many others) to express gender diversity, gender dissidence and the pluralities of gender positions that expand the gender binary imaginary in multiple ways”. Samtidig med at jeg foreslår at

udskifte ”genus/Gender” med ”genus*/Gender*” i betegnelserne ”genusvetenskap/Gender Studies”, vil jeg også betone, at ”genusvetenskap/Gender Studies” er paraplytermer. Jeg vil se på, hvordan de involverer en mangfoldighed af forskellige, ikke nødvendigvis kommensurable ontoepistemologiske betydninger og performative aktiviteter, som skurrer mod disse navngivningspraksisser. Asterisken skal på den baggrund sørge for, at ”genus/Gender” i ”genusvetenskap/Gender Studies” konkret fremstår som det, Butler (1993: 222) i ovenstående citat kalder ”a site of permanent political contest”.

I artiklen vil jeg *for det første* konkretisere det problem, som får mig til at foreslå asterisk-løsningen. Jeg vil uddybe, hvorfor jeg ser betegnelserne ”genusvetenskap/Gender Studies” som problematiske og selvmodsigende, set ud fra de aktiviteter, der udfolder sig i institutioner med disse navne. *For det andet* vil jeg foreslå en mulig teoretisering af de spændinger, der gennem de akademiske feministers historie er opstået mellem performativt institutionaliserende navngivninger og en mangfoldighed af overskudsbetydninger. Jeg vil argumentere for, at ”genusvetenskap/Gender Studies” har udfoldet sig på et grundlag af disidentifikationer, som bevirker, at performative institutionaliserende navngivninger altid allerede er i strid med den dynamiske udfoldelse af feltet. *For det tredje* vil jeg dykke ned i en række konkrete historiske og aktuelle eksempler på spændinger mellem navngivningspraksisser og de aktiviteter, som navnene påberåber sig at referere til. *For det fjerde* vil jeg samle

trådene i en konkluderende diskussion af asterisk-løsningen.

Terminologiske forbemærkninger

Jeg har valgt i artiklen at referere både til svenske og engelske betegnelser ”genusvetenskap/Gender Studies” etcetera. Det skyldes, at feltet er i dialog med den internationale, det vil sige engelsksprogede akademiske feminisme. Desuden har jeg valgt at koble engelsk med svensk terminologi (”Gender Studies/genusvetenskap” etcetera) i stedet for dansk, selv om jeg skriver på dansk, hvor genusbegrebet ikke bruges, og hvor termen ”videnskab” ikke bruges i forbindelse med kønsforskning. Dette valg beror på, at jeg skriver til *TGV* og dermed primært henvender mig til en svensk læserskare. Dog bruger jeg danske betegnelser (”kønsstudier” etcetera) i artiklens historiske sektion ”Underskoven under banneret”, hvor jeg skriver om danske forhold og fortæller min egen historie som akademisk-feministisk aktivist i 1980ernes og 1990ernes Danmark.

Desuden skal jeg understrege, at mit forslag om at tilføje en asterisk: ”genus*/gender*” ikke skal sammenblandes eller forveksles med et forslag, udviklet inden for rammerne af EU-projektet QUING (Verloo med flere 2011), om tilføjelse af et plustegn: genus+/gender+. Sidstnævnte forholdes sig specifikt til feministisk intersektionalitetsanalyse. Mit forslag er derimod møntet på en bredere række af temaer i feministisk forskning og på det, som Butler i indledningscitateret beskriver som en ”*constitutive impossibility* of an impartial or comprehensive concept” (Butler 1993: 221)

Jeg redegør nærmere for forskellen mellem de to forslag i afsnittet *Intersektionalitet og intersektioner* i artiklens sidste del.

Det skal også nævnes, at problematiske aspekter af termen ”genusvetenskap” i dens egenskab af veletableret og anerkendt svensk betegnelse for feltet har været diskuteret tidligere i *TGVs* spalter, blandt andet af Sara Edenheim og Malin Rönnblom (2014: 106). De påpeger, at suffixet ”vetenskap” positivt kan ses som ”en automatisk lektion i kritisk vetenskapsfilosofi”, en påmindelse om, at al videnskab er politisk, men konstaterer samtidig, at ”genusvetenskap” er et epitete, som ikke ”känns helt korrekt”. Så langt er jeg enig. Men Edenheim og Rönnblom begrundes den diskrepans, de ser mellem betegnelsen ”genusvetenskap” og det, den refererer til, med, at udgangspunktet for dem ikke er ”kön, eller ras, eller sexualitet, eller klass – utan makt” (2014: 106). Her mener jeg, at Edenheim og Rönnblom i deres søgen bort fra et identitetspolitisk grundlag, som de identificerer med udgangspunkter i kategorier som køn, race etcetera blot udskifter en type ”proper object” (Butler 1997) med et andet: magt uden at problematisere den bagvedliggende videnskabsforståelse, baseret på adskillelse af subjekt og objekt. Feministisk forskningsårelange kritisk onto-epistemologiske diskussioner af denne videnskabsforståelse får ikke konsekvenser for Edenheims og Rönnbloms argumentation for problemerne i betegnelsen ”genusvetenskap”. Som jeg har redegjort nærmere for det (Lykke 2010), må problemerne i begreber som ”Gender Studies/genusvetenskap” efter min opfat-

telse dog netop vurderes på baggrund af feministiske videnskabskritikker og onto-epistemologier.

Genusvetenskap/Gender Studies – og deres indbyggede problemer

Allerede i oversættelsen mellem svensk og engelsk begynder forskydninger og overskudsbetydninger at gøre sig gældende, der kalder på en kritisk granskning af såvel det svenske navn ”genusvetenskap” som det engelske ”Gender Studies”.

Den engelske betegnelse ”studies” indskriver sig delvist i kritiske traditioner, som har udfoldet sig dels gennem transformationer af aktivistisk politik til akademisk forskning og undervisning, og dels gennem fokuseringer på problembaseret, samfundsrelevant kundskabsproduktion, som indebærer overskridelser af disciplinrænser. Det er traditioner, som foruden Gender Studies omfatter felter som Queer Studies, Black Studies, Critical Dis/ability Studies, Postcolonial Studies, Environmental Studies etcetera.

Det svenske begreb ”vetenskap” har andre konnotationer end ”studies”. ”Vetenskap”, som det indgår i ”genusvetenskap”, signalerer mere konventionelle forståelser af kundskabsproduktion end ”studies”. Begrebet ”vetenskap” kalder på definitioner og afgrænsninger af genstandsområder over for hinanden såvel som på en principiel adskillelse af videnskab og politik. Inden for denne forståelsesramme defineres videnskab som en aktivitet, der består i at søge såkaldt ”objektiv” kundskab, forankret i et ”neutralt”, umarkeret forskersubjekt. Politik er derimod i denne

forståelseshorisont relateret til forskellige samfundsmæssige interesser med forskellige subjektive interesser.

Det skal tilføjes, at det skandinaviske begreb ”vetenskap”/”videnskab”/”vitenskap” adskiller sig fra det engelske begreb ”science”. Hvor ”science” refererer til naturvidenskab og anden ”eksakt” videnskab, er det skandinaviske begreb ”vetenskap”/”videnskab”/”vitenskap” indskrevet i en tradition (den Humboldtske videnskabsforståelse), hvor både humaniora, samfunds-, natur-, teknik- og lægevidenskab inkluderes. Den ”smalle” engelske betydning af begrebet ”science” har medvirket til, at ”studies” i det anglo-amerikanske Akademia har vundet indpas som betegnelse for nye akademiske områder, som er opstået i samspil med politisk aktivisme. En forklaring på den udbredte brug af termen ”genusvetenskap” i Sverige er måske derfor den, at når det svenske ”vetenskap” traditionelt har en bredere betydning end ”science”, så har det mere problemløst kunnet betegne de nye områder. Samtidig er det værd at bemærke, at i Danmark og Norge har betegnelserne ”kvinde/kønsvidenskab”/”kvinne/kjønnvitenskap” aldrig fæstnet sig, som ”kvinnevitenskap/genusvetenskap” har gjort det i Sverige. Danske og norske standardbetegnelser har været først ”kvindeforskning/kvinnestudier”/”kvindestudier/kvinnestudier” og senere ”kønsforskning/kjønnforskning”/”kønsstudier/kjønnstudier”. Denne forskel mellem terminologierne i de skandinaviske lande kan måske ses som udtryk for, at feltet i Sverige i særlig grad har formået at tilkæmpe sig

traditionel videnskabelig autoritet. Dette har måske imidlertid også haft sin pris.

Tager vi konsekvensen af mange typer feministisk videnskabskritik og onto-epistemologier, så er ”genusvetenskap” et selvmodsigende begreb.

Tager vi konsekvensen af mange typer feministisk videnskabskritik og onto-epistemologier, så er ”genusvetenskap” et selvmodsigende begreb.

Genusvetenskabsbegrebet er eksempelvis dissonant, set i lyset af Judith Butlers (1997) postmoderne og queerfeministiske opgør med ”proper objects”. Ligeledes er begrebet på kollisionskurs med Donna Haraways (1991) postkonstruktionistiske, feministisk-nymaterialistiske kritik af positivismens ”god trick” og med Karen Barads (2007) kritiske agentialisme, der fokuserer på intraagerende fænomener. For disse feministiske onto-epistemologier er et begreb om videnskab, som søger ”objektiv” kundskab om et fra andre objekter afgrænset og afgrænset objekt, genus, problematisk og kritisabelt. Positivismens forestilling om et neutralt forskersubjekt, som befinder sig i et vakuum, adskilt fra den virkelighed, hen undersøger, er ifølge feministiske onto-epistemologier som disse desuden en illusion. Det samme gælder forestillingen om, at verden består af objekter, som kan afgrænses essentielt fra hinanden. Når betegnelsen ”genusveten-

skap” bruges om aktiviteter, som er baseret på disse onto-epistemologier, opstår der dissonanser.

Den engelske terminologi ”Gender Studies” er med sine bredere konnotationer lidt mindre selvmodsigende, men også den signalerer studier af et bestemt og i Butlers (1997) forstand ”proper” - velafgrænset og veldefineret - genstandsfelt, ”genus/gender”. For akademiske feminister, som tilslutter sig onto-epistemologier, der problematiserer en afgrænsning af genstandsfeltet ”genus/gender”, som noget, der kan analyseres isoleret fra andre genstandsfelter, bliver terminologien ”Gender Studies” lige som ”genusvetenskap” på den baggrund en fælde, som fanger ”os” i selvmodsigelser, når ”vi” samles i institutioner med disse navne.

Den argumentation, jeg vil udvikle i det følgende, er, at sådanne selvmodsigelser er uundgåelige, men at vi kan skabe værktøjer, som gør det nemmere at navigere. Jeg ser asterisken som et sådant værktøj.

Om navngivningspraksisser og disidentifikationer

Navngivningspraksisser er nødvendige for institutionaliseringen af akademisk feminisme. Institutioner – centre, institutter, tidsskrifter, bogserier, uddannelser, forskningsprogrammer, bibliometriske kategoriseringer etcetera – har navne. Navnene er ikke universelle og mejslet i sten. Nærværende tidsskrifts navneskifte i 2006 demonstrerer dette. Men institutionsnavne er ikke beregnet til at blive skiftet ud hver dag. Det tog 26 år, før navnet på tidsskriftet ændredes, og denne

navneændring er den eneste i tidsskriftets nu 36-årige historie. Institutionalisering kræver en vis stabilitet. Men stabiliteten har sin pris.

Institutionaliserende navngivninger implicerer, at betydninger stivner og eksklusioner fikseres. Butlers (1997) kritiske analyse af ”proper objects”, eksemplificeret ved afgrænsningen af ”Lesbian and Gay Studies” over for ”Gender Studies” viser dette. Butler demonstrerer, hvordan resultatet er reduktionisme på begge sider, når genstandsfelterne for ”Lesbian and Gay Studies” og ”Gender Studies” afgrænses sådan, at Gender Studies forventes at se på genus uden at diskutere sex og seksualitet, mens Lesbian and Gay Studies skal analysere sex og seksualitet uden at forholde sig til genus. Via denne afgrænsning bliver genus og sex/seksualitet konstrueret som binære par, der cementeres i en institutionaliseret arbejdsdeling mellem to adskilte discipliner. Ifølge Butler er dette katastrofalt. Det er reduktionistisk, når genusanalyse ser bort fra krop, sex og seksualitet, og det er uholdbart for Lesbian and Gay Studies at ignorere genusbetydninger. Et intersektionelt intraaktivt perspektiv på genus, kropsligt køn og seksualitet forsvinder på begge sider af binariteten.

Endnu en problematisk effekt af institutionaliserende navngivningspraksisser kan for det andet være, at disidentifikationer usynliggøres i forsøg på at disciplinere, fikserer og kanonisere de betydninger, som navngivningen har institutionaliseret. Det er dog også muligt at tænke eventuelle disidentifikationer mere produktivt.

For at uddybe både negative og poten-

tielt positive aspekter, vil jeg tage en tur omkring Butlers (1993) diskussion af forholdet mellem disidentifikation og enhedsskabende betydningsgivere i politiske bevægelser. Butlers eksempler er kvindebevægelse og queerbevægelse og de forestillede fællesskaber, som de lover. I bevægelserne samles deltagerne under bannerne ”kvinde”, ”queer” etcetera. Ideen om politisk modstand med udgangspunkt i et forestillet fællesskab omkring kategorier som disse er, siger Butler, det, der tiltrækker deltagerne. Men, pointerer hun, den enhedsskabende betydningsgiver, kategorien ”kvinde” eller ”queer”, må altid fejle i forhold til at etablere den enhed, den lover. Betydningsgiverens performative bestræbelse på at skabe enhed støder på grund, fordi deltagerne altid allerede er involveret i intersektionelle net af forskellige sociale relationer, som er mere komplekse end det, betydningsgiveren kan rumme. Det betyder, at dimensioner af deltagerens diversitet altid allerede er ekskluderet af den enhedsskabende betydningsgiver.

Konsekvensen af den enhedsskabende betydningsgivers nødvendige sammenbrud er en situation af ubestemmelighed. Bevægelsesdeltagerne involverer sig i bevægelsen, fordi de bliver interPELLeret af den enhed, som betydningsgiveren lover. Men når det viser sig, at betydningsgiveren ikke kan indfri sine løfter, efterlades deltagerne i et limbo – med ”an uneasy sense of standing under a sign to which one does and does not belong” (Butler 1993: 219). Det ubehag, som situationen skaber, resulterer ifølge Butler i disidentifikation. Hun diskuterer i kapitel 7 af *Bodies that Matter*

(1993) disidentifikation som en ambivalent følelse af på én gang at høre til og ikke høre til – som en kritisk position, der ligger midt mellem identifikation (”jeg er ligesom...”) og modidentifikation (”jeg er forskellig fra...”).

For begrebsklarhedens skyld skal jeg understrege, at hvor Butler i andre dele af *Bodies that Matter* (1993) trækker på psykoanalytiske forståelser, lægger hun bevidst en kritisk distance til psykoanalysen i kapitel 7, hvor hun udfolder det begreb om politisk disidentifikation, som jeg bygger på i denne artikel: ”this chapter might be read as an effort to underscore the limitations of psychoanalysis” (Butler 1993: 189). Som jeg andetsteds (Lykke 2014) har diskuteret, er en psykoanalytisk tilgang relevant for analyser af disidentifikation, forstået som en ambivalent fornægtelse af ”an identification that has already been made and denied in the unconscious” (Fuss 1995: 7). En sådan psykoanalytisk forståelse af disidentifikations-begrebet er vigtig for kritiske analyser af såvel homo- og transfobi som heteroseksuel og homoseksuel melankoli, men ikke central i denne artikels sammenhæng. Her handler det i stedet om Butlers og José Esteban Muñoz diskursanalytiske begreber om *kritisk politisering af disidentifikation* – disidentifikation som ”failure of identification (...) [as] the point of departure for a more democratizing affirmation of internal difference” (Butler 1993: 219).

Jeg mener, at Butlers refleksioner omkring disidentifikation kan overføres fra diskussionen om politiske bevægelser til akademisk feminisme. Institutionsnavne

som "genusvetenskap", "Gender Studies", "Queer Studies" etcetera fungerer efter min opfattelse som "enhedsskabende betydningsgivere" i Butlers forstand (1993) og frembringer disidentifikationer af de samme intersektionelt forankrede grunde.

Ifølge Žižek (1989), som Butler (1993) går i kritisk dialog med, leder disidentifikationer til politisk immobilisering. Butler mener imidlertid, at disidentifikationer også kan have positive effekter og åbne platforme for kritisk nyskabende praksisser. I bevægelseskontekst kan disidentifikationer ifølge Butler bruges til at skabe demokratiske alliancer mellem forskelligt positionerede deltagere, *hvis* der kollektivt åbnes rum for diskussion, udfoldelse og kritisk teoretisering af de disidentifikatoriske processer. Overført til den akademiske kontekst mener jeg tilsvarende, at disidentifikationer, som får rum til at udfolde sig, kan være teoretisk og praktisk produktive.

Jeg har andetsteds (Lykke 2014) analyseret Mohanty (1988) og Stone (2006) som eksempler på, hvordan akademisk feminisme udfolder sig produktivt gennem disidentifikationer. Ud over Butler bygger jeg her på José Esteban Muñoz (1999), som har ført Butlers argument om det potentielt produktive i disidentifikatoriske processer videre i analyser af "queer of color" performancekunst. Muñoz tolker denne kunst som baseret på disidentifikation, forstået som kombinationer af en kritisk hermeneutik, der blotlægger hegemoniske diskurser, og en kulturel produktion, der transformerer disse diskurser til performancekunst, som gør en forskel i sin performative skaben af nye verdener og nye ontologier.

Min pointe med at interpellere både Butler og Muñoz er at tydeliggøre, hvordan spændingerne mellem performative navngivningspraksisser i akademisk feminisme og disidentifikatoriske processer, som antages altid allerede at være på spil, kan blive en produktiv basis for kritik og affirmativt verdens-skabende nytænkning. Disidentifikatoriske processer, som får lov at udfolde sig og blive kritisk teoretiserede, kan ifølge denne forståelsesramme skubbe de akademiske aktiviteter, der foregår under vedtagne navneskilte som "genusvetenskap/Gender Studies" ud over rammerne for, hvad navnet synes at repræsentere. De disidentifikatoriske processer kan blive performativt produktive, verdens-skabende. En forudsætning er dog, at de tendenser til disciplinering, ekskludering og kanonisering, som er indbygget i institutionaliserende navngivningspraksisser i Akademia, bevidst modvirkes. Der må etableres en kollektiv praksis, som opmuntrer til og giver disidentifikationer udfoldelsesrum og mulighed for teoretisk undersøgelse og fordybelse.

Underskoven under banneret:

En personlig historie

Jeg vil nu give eksempler på spændinger mellem institutionaliserende navngivninger og disidentifikatoriske processer gennem min egen historie som akademisk-feministisk aktivist tilbage til 1980'erne, hvor jeg begyndte min akademiske karriere ved det dengang nyoprettede Center for Kvindestudier på Odense Universitet i Danmark

Begrebet "kvindestudier/Women's

Studies” afspejlede dengang en klassisk standpunktsfeministisk position målrettet mod at gøre kvinder synlige i forskning – forstået som kundskabsproduktion af, om, for og med kvinder. Samtidig reflekterede oprettelsen af centre for kvindestudier også en organisationsmodel, som hentede inspiration i USA, hvor sådanne centre skød op på universiteterne som rammer om tværvideenskabeligt samarbejde mellem feminister fra forskellige discipliner. Termen ”kvindestudier/Women’s Studies”, der var det navn, som min første akademiske tilknytning tilbød, reflekterede altså en standpunktsfeminisme med inspiration fra USA. Men hvad foregik der under banneret? Min pointe her, hvor det drejer sig om spændinger mellem institutionaliserende navngivninger og en underskov af disidentifikationer, er, at termen ”kvindestudier/Women’s Studies” ikke var noget uambivalent valg. Jeg var med i den gruppe, som arbejdede for, at det Humanistiske Fakultet på Odense Universitet skulle oprette et sådant center. Gruppen var inspireret af nordamerikanske Centres for Women’s Studies og en standpunktsfeministisk ontologi og epistemologi. *Men* ”kvindestudier/Women’s Studies” var også et banner, som jeg og andre stod under med en disidentifikatorisk ambivalens af at både tilhøre og ikke tilhøre. Kunne vi have krævet et ”center for feministisk-socialistiske studier”, havde vi gjort det. Men det fakultet, vi skulle overbevise om at institutionalisere og finansiere feltet, var ekstremt konservativt og domineret af højrekræfter, som så ”feminisme” som lig med ”socialisme”, og ”socialisme” som

lig med den ”røde fare” i en koldkrigsforstand, hvor det nærmest svarede til at være kommunistisk spion. I den gruppe, som arbejdede for etableringen af centret, vidste vi, at skrev vi ”center for feministisk-socialistiske studier” i vores ansøgning til fakultetet, ville den ryge direkte i dekanens papirkurv. Derfor var den eneste chance at forsøge en ansøgning under det mindre politisk radikale banner ”kvindestudier”. Altså med et navn, der associerede til en model hentet fra det politisk legitime USA.

Selv ”kvindestudier/Women’s Studies” blev dog opfattet som *meget* radikalt på mit fakultet dengang. Men vores strategi lykkedes. Vi fik et par små kontorer, og jeg blev doktorand og senere lektor i ”kvindestudier”. For at nå dertil krævedes imidlertid en lang kamp, som aldrig var lykkedes, hvis ikke vi havde fået opbakning fra en gruppe centrum-venstreorienterede parlamentarikere, som fik en handlingsplan for ”kvindeforskning” vedtaget i det danske Folketing i 1986.

”Kvindestudier” blev det, som kom til at stå på dørskiltet til vores kontorer og på vores visitkort dengang i 1980erne. Vi var stolte over at have tilkæmpet os de skilte og visitkort. Men samtidig repræsenterede de en navngivning, som jeg og andre var ambivalente overfor. Hvis vi ville ”den lange march gennem institutionerne”, som det hed med en for tiden karakteristisk twistet reference til den kinesiske revolution, så var navngivning nødvendig. *Men* på mange måder var det signal om ”alle kvinders konsensus”, som var impliceret i navnet ”kvindestudier/Women’s Studies” noget, som vi opfattede som problematisk

og havde et disidentifikatorisk forhold til. Vi stod ved skiltet på den kontordør til "Center for Kvindestudier", som vi havde kæmpet så hårdt for, som under et banner, hvor vi med Butlers ord følte, at vi både hørte til og ikke hørte til.

Som socialistiske feminister så vi "klasse" som noget, der problematiserede en mulig konsensus mellem kvinder.

Vi stod ved skiltet på den kontordør til "Center for Kvindestudier", som vi havde kæmpet så hårdt for, som under et banner, hvor vi med Butlers ord følte, at vi både hørte til og ikke hørte til.

For min og nogle af mine akademisk-feministiske medaktivisters del var vores lesbiske feminisme samtidig med til at generere disidentifikation i forhold til den heteronormativitet, som karakteriserede mainstream af både socialistisk og liberal feminisme. Endelig var der også nogle af os, som identificerede os med en version af lesbisk feminisme, som jeg retrospektivt vil kalde "transfeministisk" og definere som grundet i en disidentifikation med den "cisnormativitet", som karakteriserede meget af tidens feminisme, herunder den lesbiske, selv om begreber som "transfeminisme" og "cisnormativitet" ikke var i cirkulation.

Som eksempel på denne retrospektivt "transfeministiske" disidentifikation vil jeg nævne, at min (i 2014 afdøde) part-

ner, Mette Bryld og jeg, som begge var tilknyttet Center for Kvindestudier, dengang forskede i kvindelig maskulinitet og queer femininitet i perioden 1880-1920. En af vores fælles publikationer fra dengang er et bogkapitel med titlen "Er begrebet mandekvinde kvindejendisk?" (Bryld og Lykke 1982). Her analyserer vi en russisk feministisk roman *Gnev Dionisa [Dionysos Vrede]* (Nagrodskaja 1910) om en "mandekvindes" (Tanjas) seksuelle og kunstneriske forløsning i samspil med en "kvindemand" (Stark). Der er tale om en forløsning, hvis utopiske dimensioner romanen metaforisk udtrykker i billedet af en altomvæltende vred kvindelig Dionysos malet af Tanja med Stark som model og forstået som billede på potentialerne i en krop, der i et utopisk øjeblik er befriet fra binære genus/kønskategorier. Den excessive vrede, som romanen metaforisk kondenserer i billedet af Dionysos, der momentant skaber et rasende kropsligt kaos, som får alle ideer om binært ordnede køn og genus til at eksplodere, forekommer mig at være i resonans med den trans-vrede, som transforskeren Susan Stryker (2006b) senere - i begyndelsen af 1990erne - teoretiserede med henvisning til monsterfiguren i Mary Shelleys klassiske roman *Frankenstein*. Retrospektivt giver det på den baggrund mening for mig at forstå de følelser som disidentifikatoriske i en trans-feministisk forstand, som min partner og jeg fik af både at høre til og ikke at høre til, når vi mødte dele af kvindestudie-miljøets ofte ikke ligefrem begejstrede reaktioner på vores forskning.

Da betegnelsen "Gender Studies" (på

dansk: ”kønsforskning”) i den senere del af 1980erne og 1990erne begyndte at give navnet ”kvindestudier/Women’s Studies” konkurrence i Danmark og internationalt, var der heftige diskussioner på centret i Odense. Skulle vi tage det nye navn til os – altså skifte ”kvindestudier/Women’s Studies” ud med ”kønsstudier/Gender Studies”? Vi endte med en hybrid, nemlig et ”Center for kvinde- og kønsstudier/Centre for Women’s and Gender Studies”, som vi i engelsk oversættelse kaldte ”Department of Feminist Studies”. Men jeg befandt mig stadig i en disidentifikatorisk position.

For det første havde jeg et ønske om at se ordet ”feministisk” inkluderet i den danske version, ikke kun i den engelske oversættelse, som i datidens Akademia ikke havde samme overordnede og officielle status som i dagens internationaliserede universitetsverden. Men selv om Berlin-muren var faldet, var F-ordet stadig belastet af sit slægtskab med den ”røde fare”, og det var derfor urealistisk, at det skulle få flertal i en fakultetsrådsafstemning om officielt dansk navn for centret.

For det andet var jeg heller ikke ubetinget enig i, at begrebet ”Gender Studies” (dansk: ”kønsstudier”) indfrie sine løfter. Tilhængere af navneskiftet fra ”kvindestudier/Women’s Studies” til ”kønsstudier/Gender Studies” argumenterede, at det indikerede et parallelt skift af analyseobjekt fra kvinder til kønsrelationer. Endnu et argument for skiftet var baseret på poststrukturalisme-inspirerede epistemologiovervejelser: betegnelsen ”kvindestudier/Women’s Studies” refererede til en standpunktsfeministisk epistemologi, som, set i

et poststrukturalistisk perspektiv, essentialiserede og fikserede kategorien kvinder i stedet for at dekonstruere både den og det heteronormative to-køns-system. På denne baggrund, hed det, ville navnet ”Gender Studies/kønsstudier” repræsentere en velkommen postmodernisering. Jeg var enig i postmoderniseringen, men alligevel ikke glad for betegnelsen ”kønsstudier/Gender Studies”.

En grund til min disidentifikation med betegnelsen ”kønsstudier/Gender Studies” var, at den implicerede, at forgængeren ”kvindestudier/Women’s Studies” *ikke* skulle have beskæftiget sig med genusrelationer, hvilket den havde gjort til overflod. Analyser af ”patriarkatet”, som havde været et fokus i ”kvindestudier/Women’s Studies”, handlede netop om genusrelationer. En anden grund til min skepsis var, at betegnelsen ”kønsstudier/Gender Studies” i lige så høj grad som ”kvindestudier/Women’s Studies” fikserer et ”passende” studieobjekt, ”gender/genus” i stedet for at foretage en radikal postmoderne dekonstruktion af alle slags ”proper objects” (Butler 1997).

Trods forbeholdene var jeg med til at ændre navnet på vores center på Odense Universitet i 1990 fra ”Center for kvindestudier/Centre for Women’s Studies” til hybriden ”Center for kvinde- og kønsstudier”, der i ordret oversættelse til engelsk ville hedde ”Centre for Women’s and Gender Studies”, men som vi de facto fik fakultetets tilladelse til at oversætte til ”Department of Feminist Studies” – en halv sejr for F-ordet! Senere, i 1999, blev jeg professor i temaet ”Genus” ved Linköpings

universitet i Sverige, hvor institutionaliseringen af feltet i 1990erne havde fået et boost gennem genusbegrebet. Her virkede det som en politisk umulig tanke at komme som arbejdsmigrerende professor fra Danmark og initiere en navneændring. Så under devisen ”Hvis du ikke kan få den du elsker, må du elske den du får”, deltog jeg i opbygningen af *Tema Genus*, som vi - et kollektiv af kolleger og studerende - gennem årene har gjort til en mange-facetteret platform for udfoldelse af stadig nye former for disidentificerende feministisk forskning.

Et rum fik jeg dog skabt for det banner, som jeg gerne havde set udfolde sig over de institutioner, jeg blev en del af. I den engelske udgave af den lærebog, jeg udgav for nogle år siden (Lykke 2010), har jeg brugt betegnelsen ”Feminist Studies” og diskuteret den som det mindst problematiske alternativ. Som jeg argumenterer i bogen, er fordelene ved ”Feminist Studies” for det første, at denne betegnelse ikke fikserer et bestemt objekt sådan som både ”Women’s Studies” og ”Gender Studies” gør det. For det andet peger ”Feminist Studies” ikke på én bestemt form for epistemologi, sådan som ”Women’s Studies” refererer til en standpunktsfeministisk epistemologi. Såvel empiricistisk feministisk, standpunktsfeministisk, postmoderne og postkonstruktionistisk feministisk epistemologi rummes under betegnelsen ”Feminist Studies”. For det tredje konnoterer betegnelsen ikke som ”Gender Studies” en adskillelse af ”gender” fra ”sex”, ”genus” fra ”biologisk køn”. For det fjerde er det vigtige onto-epistemologiske spørgsmål, som Sandra Hardings klassiske tekst (1986) benævnte ”the science question in feminism/videnskabsspørgsmålet i feminismen” uden videre inkluderet, også når studier af det ikke nødvendigvis tager ”women” eller ”gender” som studieobjekt, men undersøger mange andre fænomener fra en feministisk epistemologisk synsvinkel. Betegnelsen ”Feminist Studies” skifter fokus fra studieobjektet til forskersubjektets situering og onto-epistemologiske, etiske og politiske positionering i relation til sociale bevægelser, som problematiserer magtforhold og hegemonier baseret på intersektionelt ”køn/gender/sex” og på et heteronormativt to-køns-system.

Bannerets problemer: Hvorfor ”Gender Studies/genusvetenskap” kalder på en asterisk

Betegnelserne ”genusvetenskap/Gender Studies” har fået en etableret status - i Sverige og mange andre steder. Megen akademisk-feministisk aktivistisk energi er lagt i at komme så vidt med institutionaliseringsprocesserne. Men det kan diskuteres, om der i Lauren Berlants (2011) forstand er en grusom optimisme på spil. Med begrebet ”cruel optimism” refererer Berlant til en affektiv tilknytning til et objekt, for eksempel en politik, som ødelægger subjektet, når det følger sit begær efter den, men som det alligevel ikke kan lade være med at stræbe efter:

A relation of cruel optimism exists when something you desire is actually an obstacle to your flourishing. [...] These kinds of optimistic relation are not inherently cruel. They become cruel only when the object that draws your attachment actively impedes the aim that brought you to it initially. (Berlant 2011: 1)

At der kan være en pointe i at tale om ”grusom optimisme” i forbindelse med akademisk feminisme, skal ses i sammenhæng med årelange kritiske diskussioner om institutionalisering af feministisk forskning i det neoliberale universitet. Den grusomme optimisme består i, at institutionaliseringsprocesserne på den ene side måske er så modsigelsesfyldte, at de burde have været opgivet på forhånd samtidig med, at masser af kritiske akademiske feminister, inklusive mig selv – og de mange udgivere af og skribenter ved nærværende tidsskrift – på den anden side i årevis har arbejdet for denne institutionalisering. Som Ulrika Dahl, Marianne Liljeström og Ulla Manns (2016) for eksempel udtrykker det i en analyse af akademisk feminisme i Norden 1975-2005:

On an overarching level, we could argue that a central dilemma for women’s and gender studies is one that concerns whether institutionalisation itself is a good idea for a field that was founded on the very critique of academic institutions. (Dahl, Liljeström og Manns 2016: 71)

Men hvad enten projekt ”genusvetenskap/Gender Studies” hellere skulle have været opgivet fra starten, eller vi, der har kastet os ud i det, kan overbevise hinanden og andre om, at det er muligt at gøre en forskel i det neoliberale Akademia, så er projektet blevet til institutionel virkelighed i Sverige og andre steder. Banneret har fået, hvad Muñoz (1999) kalder en performativ verdens-skabende materialitet. ”Vi” står under det – vi, der for eksempel er ansat ved genusinstitutioner, og/eller skriver artikler til *Tidskrift för genusvetenskap*. ”Vi” står der måske med ambivalente følelser af både tilhørsforhold og ikke-tilhørsforhold. Men uanset hvad ”vi” nu hver især føler, så står ”vi” der – alle vi, som ikke er gået andre steder hen. ”Vi” går ind på vores kontorer med dørskiltet ”Genus” og skriver artikler til *Tidskrift för genusvetenskap*, eller ”vi” skriver måske ansøgninger til stillinger i ”genusvetenskap”, eller til programmer, som tilbyder at finansiere ”genusforskning”, og mon ikke de fleste af ”os” bliver glade, når ”vi” får en artikel antaget, en forskningsansøgning bevilget eller tilbydes en stilling inden for ”genusvetenskap”, selv om ”vi” er dybt kritiske over for genusbegrebet og den akademiske feminismes institutionaliserende navngivningspraksisser inden for rammerne af det neoliberale universitet?

Mit forslag om asterisken skal ses på baggrund af, at ”vi”, der er involveret i denne modsigelsesfyldte praksis – en praksis, som jeg blankt indrømmer, at jeg selv er del af – er blevet en relativt stor kritisk masse i Sverige og bredere internationalt. Asterisken skal forstås som et moderat forslag til at gøre situationen lidt mindre modsætningsfyldt. Lad mig understrege, at jeg *ikke* mener, at asterisken kan løse de mere overordnede modsigelser, som angår ”vores” andel i det neoliberale Akademia. Hvad den kan gøre, er at signalere, at der, som Donna Haraway (2004: 321) rammende har udtrykt det ”always [are] more things going on than you thought!” Asterisken peger på de overskudsbetydninger og disidentifikationer, som trives under banneret. Den peger på, at ”genusvetenskap/Gender Studies” er en paraplybetegnelse, og at der *ikke* er noget ”passende” – velafgrænset – objekt, og ej heller et ”passende” velafgrænset subjekt, men derimod en diversitet af det, Karen Barad (2003: 815) kalder provisoriske og temporære ”cuts” mellem heterogene, processuelt foranderlige og ubestemmeligt flydende fænomener kaldet subjekter og objekter.

Hvad sker der under banneret i dag?

For at tydeliggøre, hvordan asterisken kan være nyttig, vil jeg supplere min historiske fortælling med en opstilling af nogle overskudsbetydninger og disidentifikationer, som trives under banneret ”genusvetenskap/Gender Studies” i dag. Opstillingen er eksemplificerende, ikke udtømmende; det er blot en opstilling ud fra min situerede udsigtspost.

Transgender og queer studier

Da nærværende temanummer drejer sig om ”Cisnormativitet og feminisme”, vil jeg starte med provokatorisk at spørge, om det er en (for) stor selvmodsigelse at udgive sådan et temanummer inden for rammerne af *Tidskrift för genusvetenskap*.

Både Transgender og Queer studier udfolder sig i dagens Sverige under banneret ”genusvetenskap/Gender Studies”. Men begge områder sår samtidig radikalt tvivl om, hvorvidt de overhovedet kan rummes under betegnelsen. Både Transgender og Queer studier tematiserer genus. Men der opstår dissonanser mellem banneret og aktiviteterne under det, fordi forskningen *ikke* som en del anden genusforskning anvender genusbegrebet som en forudsætning, men tværtimod baserer sig på en grundlæggende kritik af det. I stedet for at se genusbinariteten og en mimetisk relation mellem genussubjektivitet og biologisk køns krop som givne fænomener, problematiseres disse relationer som cisnormativt eller heteronormativt konstruerede. Genusbegrebet kritiseres for at essentialisere i stedet for at udfordre, dekonstruere og demontere disse normativiteter.

Forskere, som identificerer sig med Transgender studier, har kritiseret Queer studier for et for stort fokus på spørgsmål om seksuelt objektvalg, der ses som bundet af en genusbinær tænkning (samkønnet eller modsatkønnet objektvalg), som kan ende i homonormativitet (det at gøre homoseksualitet til norm i stedet for heteroseksualitet) (Stryker 2006a). Heroverfor drejer et Transgender Studies-perspektiv sig om at bryde med genusbinariteten ved at dekonstruere den måde, hvorpå genusbegrebet blokerer, reducerer og øver vold mod snarere end faciliterer udforskningen af subjektive og kropslige mellemrum, transitioner, både/og-kropsligheder og -subjektiviteter. En Transgender Studies-tilgang vil åbne for nye analytiske muligheder hinsides alle genusbegreber, der cementerer en ontologiserende opdeling af verden i kategorierne: kvinder og mænd (Stone 2006; Stryker och Whittle 2006).

Samtidig med at notere transkritikken af queer vil jeg også betone overlap mellem Queer og Transgender studier, som vel trods problematiseringen af en vis cisnormativitet i diskussionen om objektvalg kan mønstre en minimalistisk fællesnævner omkring Butlers begreb "gender trouble" (1990) og den implicerede kritik af de normativiteter, som er indbygget i forestillinger om genusbinaritet. Det er på den baggrund, at jeg spørger, om gabet mellem betegnelsen "genusvetenskap/Gender Studies" og de aktiviteter, som foregår under banneret i form af både Transgender og Queer studier bliver uholdbart stort. Med udgangspunkt

i en konstatering af dette gab er det på et plan nærliggende at tænke på en navneændring fra "genusvetenskap/Gender Studies" til "Queerstudier/Queer Studies" eller "Transgender studier/Transgender Studies".

Problemet er dog, at en række andre problemer står tilbage. Med "Queer studier/Queer Studies" ville problemet om konnotationerne til en genusbinær tænkning omkring objektvalg, som Susan Stryker pointerede, stadig melde sig. En navneændring til "Transgender studier/Transgender Studies" ville måske mere radikalt så tvivl om essentialiseringen af genusbinariteten, men til gengæld stadig involvere alle øvrige problemer, som klæber til "genus/Gender"-begrebet, hvad enten det står alene eller sammen med præfixet "trans" – problemer, som jeg nu skal gå nærmere ind på.

Gender/sex-dilemmaet, feministisk (ny-)materialisme: sammenvævningen af diskurs og materialitet

Et problem, som klæber til begrebet "genus/gender" og dermed til "genusvetenskap/Gender Studies", og som præfixet "trans" ikke løser, gælder spørgsmålet om forholdet mellem diskurs og materialitet, herunder opgøret med den klassiske dikotomi mellem "genus" og "kön", subjektivitet og biologisk kropslig materialitet, som socialkonstruktionismen på godt og ondt styrkede. Butlers (1993) pointering af, at diskurser om genus materialiserer sig i kropsligt køn, og Haraways (1991: 197) kritiske opgør med teoretiseringen af kroppen som blot "a blank page for social

inscriptions” udgør blot nogle få eksempler ud af vidtspændende feministiske diskussioner om ”genus/gender”-begrebets utilstrækkelighed og problematisk dikotomiserende forhold til kropsmaterialitet, biologi, kropsligt køn og mere bredt til transkorporeale relationer til den mere-end-menneskelige verden (Alaimo 2008).

Også her er det på sin plads at tale om en minimalistisk konsensus blandt mange forskellige feminister om at imødegå den krop-subjekt-opsplitning, som er indbygget i et klassisk konstruktionistisk ”gender/genus”-begreb. Endnu engang kan det også diskuteres, om det ville være en god idé at tilpasse den institutionaliserende navngivning til den måde, hvorpå diskussionen om krop og materialitet er blevet central.

Samtidig er der dog igen så mange åbne spørgsmål, dissonanser og disidentifikationer på spil, når vi graver et spadestik dybere end konstateringen af diskurs-materialitet-dikotomiseringens problem, at det måske ikke giver mening blot at konstruere en ny betegnelse. For: Hvordan skal kropslighed forstås? Hvilke kropsligheder er det interessant at tage udgangspunkt i? Hvilke intraagerende kropsnormativiteter er det vigtigst at artikulere opgør med? Hvidhedsnormativitet? Cisnormativitet? Funktionsnormativitet? Sundhedsnormativitet? Hvilke ontologiseringer skal kaldes til hjælp? Skal vi tænke i baner af en Deleuze-inspireret immanensfilosofis begreber om tilblivelse/becoming? Eller skal vi snarere lade os inspirere af Karen Barads agentiale realisme og begreb om posthuman performativitet? Er det kun menneskekroppe, det handler om?

Eller gælder det om en mere omfattende posthuman feministisk dekonstruktion af ideen om menneskelig ekseptionalisme? Handler ”krop” snarere om netværk af transkorporeale relationer til den mere-end-menneskelige verden, herunder til den flora af bakterier, vira, cancerceller etcetera, som trives i menneskekroppen og andetsteds? Hvordan knytte forbindelsen tilbage fra den mere-end-menneskelige verden til diskussioner om magt og undertrykkelse i den menneskelige verden, og vice versa? Hvordan kan det for eksempel lade sig gøre at diskutere racisme i relation til den globale klimakrise?

Også her er disidentifikationer og uenigheder om politiske prioriteringer, teoretiseringer og onto-epistemologier hele tiden på kanten af at sprænge de rammer, som betegnelsen ”genusvetenskap/Gender Studies” sætter, hvis vi tager den bogstaveligt som ”videnskabelige studier af genus/gender”.

Genus og medicin

Genus og medicin eller genusmedicin er vokset frem som et delområde af ”genusvetenskap/Gender Studies”-feltet med udgangspunkt i en transdisciplinær forståelse, der betoner, at kritiske genusperspektiver er vigtige ikke blot i humaniora og samfundsvidenskab, men også i lægevidenskab. På denne baggrund oprettedes i 1990erne i Sverige to professorater i medicinsk genusforskning, et på Umeå universitet, oprettet i 1996, i *Folkhälsovetenskap med inriktning mot genusforskning*, og et på Linköpings universitet, etableret 1991, besat 1998, i *Medicinsk*

kvinnoforskning. Omkring begge professorater oprettedes centre, *Umeå centrum för genusstudier - medicin*, Umeå universitet, og *Avdelningen för genus och medicin*, Linköpings universitet. Betegnelsen *Gender Medicine/genusmedicin* anvendtes af forskere på Karolinska Institutet i Stockholm, da de i 2001 startede et *Centrum for Genusmedicin/Centre for Gender Medicine*.

I europæisk sammenhæng er det unikt med så stor en satsning som den svenske på at skabe særskilt organiserede platforme for dette delområde. Hvad jeg vil fokusere på her, er dog snarere, at tilstedeværelsen i Sverige af hele tre forskellige organiserede platforme har affødt egne disidentifikationer og debatter om navngivningspraksisser. Mest eksplicit har diskussionen været omkring såkaldt kønsforskelsforskning i medicinsk genusperspektiv over for medicinsk genusforskning (Hammarström 2005). Førstnævnte drejer sig om at se på biologiske eller psykologiske forskelle mellem kvinders og mænds sundheds/sygdomstilstande, herunder kritisere resultater, som er blevet til med udgangspunkt i undersøgelser med kun mandlige forsøgspersoner. Denne forskning har for eksempel ledt til den vigtige opdagelse, at kvinders symptombilleder ved blodpropper i hjertet er anderledes end mænds, hvad der tidligere førte til, at kvinder døde af blodpropper, som først konstateredes, når det var for sent. Medicinsk genusforskning er derimod blevet defineret som forskning, der ikke kun ser på biologiske kønsforskelle, men som medanalyserer strukturelle magtordninger i samfun-

det, herunder kønsmagtordninger, og hvordan de i intraaktion med biologiske kønsforskelle former betingelserne for samfundsindividernes levede liv, herunder sundhed, sygdom, og muligheder for disidentifikatoriske kønspraksisser.

Selv om der også her er en form for minimalistisk konsensus omkring vigtigheden af et genuskritisk perspektiv på lægevidenskab, medicinsk forskning og behandling, er der ikke enighed om, hvad dette perspektiv implicerer. Debatterne har sommetider været ophedede – som for eksempel da et selvmodsigende begreb som ”biologiskt genus” opstod i begyndelsen af 00’erne i forsøg på at inkludere biomedicinske aspekter i genusbegrebet og skaffe finansiering fra forskningsprogrammer inden for ”genus” (Hammarström 2005).

Heller ikke inden for dette felt samles altså de involverede forskere under ”genus/gender”-banneret uden, at det igangsætter disidentifikatoriske processer. Genusbegrebets funktion som enhedsgivende betydningsgiver problematiseres af disidentifikationer og forskellige begrebsrammer. Allerede dette er en grund til at inkludere genus og medicin i oplistningen af felter, som på den ene side interPELLERES af banneret ”genusvetenskap/Gender Studies”, men som på den anden side hele tiden truer med at sprænge den enhed, som banneret performativt påberåber sig at skabe.

Endnu en grund til at medtage Genus og medicin i oplistningen formuleres klart i følgende citat fra et af Högscoleverkets småskrifter om forskellige områder af genusforskningen, *Genusperspektiv på medicinen*:

Medan genusforskning inom samhällsvetenskap och humaniora kan koncentrera sig på det sociala könet så måste den medicinska genusforskningen, med sin kroppsnära praktik, handla om både det sociala och det biologiska könet. (Hammarström 2005: 10)

Eller med andre ord: et centralt fokus for lægevidenskab er biologiske kroppe sundhed og sygdom. Derfor vil anvendelsen af et genuskritisk perspektiv – ligestyldig hvilket specifikt ontologisk-epistemologisk udgangspunkt, det baseres på – involvere, at ikke kun genusfierede subjektiviteter og magtforhold tages i betragtning, men også biologisk kropslighed.

Intersektionalitet og intersektioner

Blandt de feministiske teorispørgsmål, som skaber dissonanser mellem genusbanneret og underskoven af disidentifikatoriske processer, vejer også aktuelle intersektionalitetsdiskussioner tungt. Det lader sig ikke gøre at hævde, at genus altid allerede intraagerer med andre sociale kategoriseringer (race, klasse, seksualitet, etcetera) uden på en eller anden måde at skabe dissonans og disidentifikation under banneret ”genusvetenskap/Gender Studies”. I dag repræsenterer intersektionalitet for de fleste feministiske forskere et perspektiv, som altid på en eller anden måde må tages i betragtning, selv om der er mange meninger om, hvordan det skal gøres. Men allerede på den minimale fællesnævners niveau – at intersektionalitet under en eller anden form er vigtigt for feministisk magtanalyse – opstår der dissonans i forhold til betegnelsen ”genusvetenskap/Gender Studies”.

For at tilpasse betegnelsen til den måde, hvorpå begreber om intersektionalitet har etableret sig centralt i feministisk forskning, ville det måske være adækvat at ændre navn til ”intersektionel genusvetenskap/Intersectional Gender Studies” eller tilføje et plustegn (”genus+/gender+”), som det blev foreslået i regi af det tidligere nævnte EU projekt QUING (Quality in Gender+ Equality Policies, 2006-2011, se Verloo med flere 2011) med henblik på at sætte fokus på, at der er flere vigtige magtordninger, uligheder og diskriminationsgrunde (som racialisering, etnicitet, seksualitet, funktionshinder, klasse, alder) end dem, som relaterer sig til genuskategorien.

Forslaget om at tilføje et plustegn, ”genus+/gender+”, er virksomt i forhold til anti-diskriminatorisk politik og magtanalyse, men bør, som sagt, ikke sammenblandes eller forveksles med denne artikels forslag om tilføjelse af en asterisk, ”genus*/gender*”. Mit forslag om asterisken er for det første ikke kun møntet på de overskudsbetydninger, som genereres af intersektionalitetsbegrebets involvering i feministisk forskning. Asterisk-forslaget er mere vidtgående, og

inkluderer de spørgsmål om trans, queer, krop/materialitet, genus/medicin, som jeg har diskuteret i de foregående sektioner, og om videnskabsspørgsmålet i feminismen, som næste sektion tematiserer. Plustegnet derimod synliggør ikke disse andre spørgsmål. Det sætter alene fokus på intersektionalitet – på at der er flere magtordninger og diskriminationsgrunde end genus på dagsordenen.

For det andet er tilføjelsen af plustegnet heller ikke egnet til at synliggøre, at intersektionalitetsdebatten gennemskæres af mange divergerende opfattelser, teoretiseringer og disidentifikationer. På tværs af en minimalistisk konsensus om, at andre aspekter end genus må medtænkes, er konfliktualitet snarere end enighed central for at forstå de intense intersektionalitetsdiskussioner, som finder sted under banneret ”genusvetenskap/Gender Studies”. Er magtforhold, baseret på race og racisme, vigtigere end dem som bygger på seksualitet og sexism? Er det hvidvaskning, hvis intersektionalitetsbegrebet knyttes til et bredere spektrum af intersektioner, som ikke altid sætter intraaktionen af race og genus som første prioritet? Er queerteori ”hvid” og medskyldig i konstruktion af ”homonationalisme”, det vil sige den idé, at nationen kan skilte med sin ”moderne” tolerance for eksempel over for ”homoseksuelle” og dermed konstruere andre nationer, som ikke er så ”tolerante”, som ”tilbagestående” (Puar 2007)? Hvorfor bliver klasse så ofte glemt? Hvad forstås ved ”klasse” i dag, hvor neoliberalismen har udvisket historien om marxismens betydning for kritisk, herunder feminis-

tisk tænkning? Hvorfor tages funktionsudfordring næsten aldrig politisk og teoretisk alvorligt? Hvorfor læner megen kritisk feministisk forskning sig tilbage i en metodologisk nationalisme, der gør den blind for geopolitiske positioneringer og betydningen af post/koloniale grænse-
dragninger? Hvorfor løber diskussionerne om på den ene side udbytningen af den mere-end-menneskelige verden, og på den anden side om menneskelige magtforskelle og udbytningsforhold ofte i parallelspor, hvis konvergens kun sjældent diskuteres? Etcetera.

Spørgsmålene hober sig op – som udtryk for disidentifikationer og uenigheder om politiske prioriteringer, teoretiseringer og onto-epistemologier, der hele tiden er på vej til at sprænge de rammer, som betegnelsen ”genusvetenskap/Gender Studies” sætter. Plustegnet, genus+/gender+, kan hjælpe et stykke af vejen, men kan ikke bruges til at synliggøre mangfoldigheden af disidentifikationer, diversitet og overskudsbetydninger, som trives under banneret.

Videnskabsspørgsmålet i feminismen

Endnu en feministisk teoridebat, som får mange til at stå under banneret ”genusvetenskap/Gender Studies” med en følelse af både at høre til og ikke høre til, blev skudt i gang allerede i Sandra Hardings klassiske værk om feministisk kundskabsteori *The Science Question in Feminism* (1986). Den bevægelse i feministisk teori og analyse fra udelukkende at fokusere på ”women in science”, (flere) kvinder i videnskaben, til et fokus på ”the science question in feminism”, videnskabsspørgsmålet i femi-

nismen, som Harding beskrev, er gennem årene blevet til en vidtforgrenet feministisk videnskabskritik. Denne videnskabskritik har udfoldet sig i et omfattende net af radikale onto-epistemologiske teoretiseringer – empiricistisk feminisme, standpunktsfeminisme, postmoderne feminisme, postkonstruktionistisk feminisme – der har rejst nye spørgsmål og inspireret til nye analyser, som har udvidet fokus fra genus til alle slags fænomener. Bredden i dette program bliver tydeligt eksemplificeret, når Haraway for eksempel oplister de cyborgfigurer, som hendes bog *Modest_Witness@Second_Millennium. FemaleMan©_Meets_OncoMouse™* handler om: “end-of-the-millennium seed, chip, database, bomb, fetus, race, brain, and ecosystem” (Haraway 1997: 12).

Når disse forgreninger indrulleres under banneret “genusvetenskap/Gender Studies”, udstrækkes dettes grænser igen. Kritisk feministisk transformation af videnskab, epistemologi, ontologi, metodologi, etik og politik involveres i alle disse forgreninger, men ikke altid genus. Ved denne forskydning sættes problemerne omkring betegnelsen “genusvetenskap/Gender Studies” på spidsen. Kan en aktivitet med rimelighed kaldes for “genusvetenskap/Gender Studies”, hvis den overhovedet ikke handler om “genus/gender”?

Konkluderende bemærkninger

Jeg har diskuteret det gab, som findes mellem den enhedsgivende betydningsgiver “genusvetenskap/Gender Studies” og de akademisk-feministiske aktiviteter, som

foregår under dens banner. Jeg har indtaget eksempler fra min egen historie som feminist i Akademia og fra nogle af de diskussioner, som optager akademiske feminister i dag. Gennem eksemplerne har jeg vist, at spændingerne mellem den institutionaliserede betegnelse “genusvetenskap/Gender Studies” og de mangefacetterede aktiviteter, som rummes under banneret, er store – i nogle tilfælde så store, at betegnelsen bliver selvmodsigende.

”Vi” (vi, der er ansat, forsker, publicerer, underviser etcetera under “genusvetenskap/Gender Studies”-banneret) ved, at der er tale om en rummelig paraplybetegnelse, og ”vi” lever med den. ”Vi” ved, at mange af de aktiviteter, som foregår under banneret, ikke dækkes ind af det. Men er det ikke et problem? Hvordan håndterer vi situationen, når vi skal forklare os ud over “vores” egne cirkler? Hvad sker der for eksempel, når vi skal evalueres efter bibliometriske parametre, og når vores forskning og uddannelser bedømmes af evaluatore, som ikke er eksperter på feltet? Hvad sker der, når vi skal forklare os for journalister og den bredere offentlighed? Hvordan forklarer vi, at det *ikke* kun handler om kvinder og mænd? Hvordan tydeliggør vi queer- og transkritikken af det binære genusbegreb? Hvordan gør vi det forståeligt, at genusbinariteten virker voldeligt ekskluderende? Hvordan forklarer vi, at det *ikke* kun handler om genus adskilt fra den biologiske krop? Og at det heller *ikke* omvendt kan handle om medicinens biologiske krop adskilt fra intersektionelle magtforhold? Hvordan forklarer vi,

at genus overhovedet *ikke* nødvendigvis er blandt de ting, vi studerer med udgangspunkt i feministiske onto-epistemologier? Etcetera. Mit beskedne forslag er at tilføje en asterisk og ændre banneret til “genus*vetenskap/Gender* Studies”. Jeg har ingen illusioner om, at det løser op for alle spændinger og får hoben af disidentifikationer til at forsvinde i en stor konsensus. Det er ikke muligt, og for mig at se heller ikke ønskværdigt. Som nævnt mener jeg, at disidentifikationer giver dynamik og sørger for, at der bestandig åbnes nye vigtige diskussioner. Målet med at tilføje asterisken er derimod, som jeg ser det, at problematisere såvel repræsentationalitet som referentialitet, det vil sige sørge for, at betegnelsen som sådan gør opmærksom på den uendelige produktion af overskudsbetydninger og disidentifikationer, som den performativt skaber, i stedet for at lade, som om den agerer ud fra et princip om en-til-en repræsentationalitet mellem en sproglig betegner og en fra denne adskilt “referent”, som betegneren “dækker”.

Det kan også diskuteres, om helt andre navngivninger skal tages i brug. “Feministiske studier/Feminist Studies” er, som jeg tidligere har argumenteret (Lykke 2010), for mig en oplagt kandidat i stedet for “genusvetenskap/Gender Studies”, og denne betegnelse er i nogle tilfælde blevet accepteret i institutionsnavne, som for eksempel Centrum för feministiska samhällsstudier på Örebro universitet. Dog vil jeg – ud fra denne artikels grundlæggende argumentation, at kritisk nyskabende disidentifikationer er både uundgåelige og vigtige – betone, at også betegnelsen “Feministiske studier/Feminist Studies” performativt vil skabe disidentifikationer og overskudsbetydninger, så asterisken kunne komme på tale også her.

Lad mig derfor ende med at tilslutte mig, hvad Judith Butler (1993) siger videre i det citat, jeg indledte med, om den principielle *umulighed* af at institutionalisere et en gang for alle dækkende navn uden samtidig voldeligt at lukke af for en videre demokratisk disidentificerende proces. Jeg ønsker med forslaget om at tilføje en asterisk til “genus/gender” i “genusvetenskap/Gender Studies” netop at skabe en måde til bestandig at pege på den *dobbelte bevægelse*, som Butler understreger nødvendigheden af: at provisorisk indstifte en identitet *og* sørge for, at den permanent åbnes for politisk kritik. For at konkretisere det sidste vil jeg slutte med sidste del af Butler-citatet:

That the term is questionable does not mean that we ought not to use it, but neither does the necessity to use it mean that we ought not to perpetually interrogate the exclusions by which it proceeds, and to do this is precisely in order to learn how to live the contingency of the political signifier in a culture of democratic contestation. (Butler 1993: 222)

Litteratur

- Alaimo, Stacy (2008) Trans-corporeal feminisms and the ethical space of nature.
- Alaimo, Stacy och Hekman, Susan (red) *Material feminisms*. Bloomington: Indiana University Press.
- Barad, Karen (2003) Posthumanist performativity: toward an understanding of how matter comes to matter. *Signs. Journal of Women in Culture and Society* 28(3): 801-831.
- Barad, Karen (2007) *Meeting the universe halfway: quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Durham, London: Duke University Press.
- Berlant, Lauren (2011) *Cruel optimism*. Durham, London: Duke University Press.
- Bryld, Mette och Lykke, Nina (1982) Er begrebet "mandekvinde" kvindejendsk?. Bryld, Mette, Hjordt-Vetlesen, Inger-Lise, Lykke, Nina, Ballegaard Petersen, Annelise och Rosenbeck, Bente (red) *Overgangskvinden: kvindeligheden som historisk kategori - kvindeligheden 1880-1920*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Butler, Judith (1990) *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*. London, New York: Routledge.
- Butler, Judith (1993) *Bodies that matter: on the discursive limits of "sex"*. London, New York: Routledge.
- Butler, Judith (1997) Against proper objects. Weed, Elizabeth och Schor, Naomi (red) *Feminism meets queer theory*. Bloomington, Indianapolis: Indiana University Press.
- Dahl, Ulrika, Liljeström, Marianne och Manns, Ulla (2016) *The geopolitics of nordic and russian gender research, 1975-2005*. Stockholm: Södertörn Academic Studies.
- Edenheim, Sara och Rönnblom, Malin (2014) Akademisk feminism. Institutionalisering, organisation och kritik. *Tidskrift för genusvetenskap* 35(1): 101-121.
- Fuss, Diana (1995) *Identification papers*. New York: Routledge.
- Hammarström, Anne (2005) *Genusperspektiv på medicinen: två decenniers utveckling av medvetenhet om kön och genus inom medicinsk forskning och praktik*. Stockholm: Högskoleverket.
- Haraway, Donna (1991) Situated knowledges: the science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Simians, Cyborgs and Women. The Reinvention of Nature*. London: Free Association Books.
- Haraway, Donna (1997) *Modest_Witness@Second_Millennium: FemaleMan@_Meets_OncoMouse™. Feminism and Technoscience*. New York, London: Routledge.
- Haraway, Donna (2004) *The Haraway reader*. New York, London: Routledge.
- Harding, Sandra (1986) *The science question in feminism*. Ithaca, London: Cornell University Press.
- Lykke, Nina (2010) *Feminist studies: a guide to intersectional, theory, methodology and writing*. New York: Routledge.
- Lykke, Nina (2014) Passionate disidentifications as an intersectional writing strategy. Lykke, Nina (red) *Writing academic texts differently: intersectional feminist methodologies and the playful art of writing*. New York: Routledge.
- Mohanty, Chandra T. (1988) Under western eyes: feminist scholarship and colonial discourses. *Feminist Review* 30: 49-74.
- Muñoz, José Esteban (1999) *Disidentifications: queers of color and the performance of politics*. Minneapolis, London: University of Minnesota Press.
- Nagrodskaja, Evdokija A. (1910) *Gnev Dionisa*. Sankt Petersburg.

Puar, Jasbir (2007) *Terrorist assemblages: homonationalism in queer times*. Durham, London: Duke University Press.

Stone, Sandy (2006) The "Empire" strikes back: a posttranssexual manifesto. Stryker, Susan och Whittle, Stephen (red) *The transgender studies reader*. New York: Routledge.

Straube, Wibke (2014) *Trans cinema and its exit scapes: a transfeminist reading of utopian sensibility and gender dissidence in contemporary film*. Linköping: Linköping University.

Stryker, Susan (2006a) (De)subjugated knowledge: an introduction to transgender studies. Stryker, Susan och Whittle, Stephen (red) *The transgender studies reader*. New York, London: Routledge.

Stryker, Susan (2006b) My words to Victor Frankenstein above the village of Chamonix: performing transgender rage. Stryker, Susan och Whittle, Stephen (red) *The transgender studies reader*. New York, London: Routledge.

Stryker, Susan och Whittle, Stephen (red) *The transgender studies reader*. New York: Routledge.

Verloo, Mieke och QUING-konsortiet (2011) *Final QUING Report*. Vienna: Institute for Human Sciences.

Žižek, Slavoj (1989) *The sublime object of ideology*. London: Verso.

Nyckelord:

Genusvetenskapsbegrebet, genus*vetenskap, genus*, institutionaliserende navngivningspraksisser, disidentifikatoriske processer

Nina Lykke

Tema Genus

Linköpings universitet

581 83 Linköping

E-post: ninly@fastmail.fm